

Warszawa, dnia 25 lutego 2020 r.

KMP.570.25.2019.MZ

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji Komisariatu Policji w Ziębicach
(wyciąg)**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), zwanego dalej: OPCAT, oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 24 października 2019 r. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (dalej: KMPT) przeprowadził wizytację Komisariatu Policji w Ziębicach, przy ul. Wałowej 12 (dalej zwany: Komisariatem, jednostką).

W skład zespołu wizytującego wchodził: dr Justyna Józwiak (socjolog, politolog w zakresie resocjalizacji) i Michał Żłobecki (prawnik) z Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur oraz dr Natalia Kłaczyńska (prawnik) - Zastępczyni Pełnomocnika Terenowego Rzecznika Praw Obywatelskich we Wrocławiu.

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzenie sposobu traktowania osób zatrzymanych, w celu wzmocnienia, jeśli to niezbędne, ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawienie rekomendacji właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków zapewnionych osobom pozbawionym wolności i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mając na uwadze odpowiednie standardy organizacji międzynarodowych.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z asp. sztab. Mirosławem Maciołem – p.o. Komendanta Komisariatu Policji w Ziębicach oraz innymi funkcjonariuszami Policji pełniącymi służbę w jednostce;

- przeprowadzono ogląd pomieszczeń Komisariatu (pokoje służbowych, sanitariatów, poczekalni dla interesantów, dyżurki oficera dyżurnego, etc.) oraz samochodów służbowych;
- dokonano analizy rejestrów i wybranej dokumentacji prowadzonej w Komisariacie;
- wykonano dokumentację fotograficzną.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano wybraną dokumentację związaną z funkcjonowaniem Komisariatu.

Przedmiotem zainteresowania przedstawicieli KMPT każdorazowo pozostają następujące zagadnienia: traktowanie osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy, warunki materialne zatrzymania, funkcjonowanie w praktyce podstawowych zabezpieczeń chroniących osoby pozbawione wolności przed złym traktowaniem, kwalifikacje personelu.

W niniejszym raporcie uwzględniono mocne strony i dobre praktyki, a także obszary, które wymagają wzmocnienia z punktu widzenia zapobiegania torturom i innym formom złego traktowania osób pozbawionych wolności. Raport opisuje również problemy systemowe wymagające zmiany obowiązującego prawa.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. osoba zatrzymana, funkcjonariusz lub pracownik Komisariatu, członek rodziny, inna osoba) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że *żadna władza lub funkcjonariusz nie nakaze, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.*

3. Charakterystyka placówki

Wizytowany Komisariat podlega Komendzie Powiatowej Policji w Ząbkowicach Śląskich. W ramach jednostki funkcjonują: ogniwo patrolowo – interwencyjne, ogniwo kryminalne, rewir dzielnicowych, jednoosobowe stanowisko ds. wykroczeń oraz jednoosobowe stanowisko ds. walki z przestępczością gospodarczą. W Komisariacie zatrudnionych jest 26 osób.

4. Problemy systemowe

4.1. Dostęp osób zatrzymanych do lekarza oraz dokumentowanie obrażeń

Z uzyskanych informacji wynika, iż w przypadku zaobserwowania obrażeń na ciele zatrzymanego funkcjonariusz sporządza notatkę służbową zawierającą opis widocznych śladów, która dołączana jest do protokołu zatrzymania. Jeśli funkcjonariusz zauważy, że osoba wymaga pomocy medycznej, co do zasady wzywa karetkę. Lekarz bada osobę zatrzymaną i podejmuje decyzję co do dalszego postępowania.

Niezależne badanie lekarskie i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania uważane jest za podstawową i minimalną gwarancję chroniącą przed torturami i przemocą, silnie podkreślaną przez międzynarodowe instytucje monitorujące traktowanie osób pozbawionych wolności – Podkomitet ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT)¹ oraz działający w ramach Rady Europy Europejski Komitet do spraw zapobiegania torturom oraz niehumanemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu (CPT)².

Według polskiego prawa krajowego, zgodnie z art. 244 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks postępowania karnego* (Dz. U. z 2018 r., poz. 1987, ze zm.) zatrzymanemu przysługuje prawo m.in. do dostępu do pierwszej pomocy medycznej. Natomiast § 1 ust. 3 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w *sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1102) określa, że obowiązkowemu badaniu lekarskiemu są poddawane: osoby żądające badania lekarskiego, posiadające widoczne obrażenia ciała niewskazujące na stan nagłego zagrożenia zdrowotnego, oświadczające, że cierpią na schorzenia wymagające stałego lub okresowego leczenia, którego przerwanie powodowałoby zagrożenie życia lub zdrowia, kobiety karmiące piersią i w ciąży, osoby chore zakaźnie, osoby z zaburzeniami psychicznymi, nieletni po spożyciu alkoholu lub innego, podobnie działającego środka.

Warto w tym miejscu przypomnieć rekomendacje wydane przez CPT po wizytach w Polsce w 2013 r. i 2017 r., które mówią o tym, by osoby pozbawione wolności przez policję miały zagwarantowane *explicite* prawo dostępu do lekarza (w tym także prawo dostępu do dowolnie wybranego lekarza, co oznacza, że badanie przez takiego lekarza może być przeprowadzone na koszt osoby zatrzymanej) od samego początku pozbawienia wolności.

¹ Zob. Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 45-48; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 57-61; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 20; Raport SPT z wizyty w Szwecji, CAT/OP/SWE/1, § 62-64.

² European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zob. Drugie Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (92) 3, § 36-38; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 26, 30.

Odpowiednie przepisy powinny gwarantować prawo żądania dostępu osoby zatrzymanej do lekarza w każdych okolicznościach; ani funkcjonariusze Policji, ani żadne inne podmioty nie mogą oceniać zasadności takich żądań³.

Wszystkie badania lekarskie winny być przeprowadzane poza zasięgiem słuchu oraz, jeżeli lekarz nie zarządzi inaczej, poza zasięgiem wzroku funkcjonariuszy Policji. Komitet zaleca także, by informacje dot. zdrowia zatrzymanych były przechowywane w sposób zapewniający ich poufność. Personel lekarski może udzielać funkcjonariuszom jedynie niezbędnych informacji o stanie zdrowia zatrzymanych, informacja taka powinna jednak ograniczać się do minimum pozwalającego na zapobieżenie poważnemu ryzyku [grożącemu] osobie zatrzymanej lub innym osobom, chyba że osoba zatrzymana wyraża zgodę na udzielanie dodatkowych informacji [o swoim stanie zdrowia]⁴.

KMPT zaleca przeprowadzanie badań lekarskich wszystkich osób zatrzymanych, mając na względzie powyższe standardy międzynarodowe.

4.2. Dostęp do adwokata od początku zatrzymania

Nie każda osoba zatrzymana ma w praktyce dostęp do adwokata od początku zatrzymania. Taka sytuacja stwarza ryzyko złego traktowania, gdyż jak pokazuje doświadczenie KMPT, ryzyko tortur jest największe bezpośrednio po zatrzymaniu. Niezwykle istotna jest tutaj sytuacja osób ubogich, których nie stać na opłacenie obrońcy z wyboru. Ponadto procedura wyboru obrońcy z urzędu nie zapewnia w praktyce dostępu do obrońcy bezpośrednio po zatrzymaniu. Wniosek o przyznanie obrońcy z urzędu można bowiem złożyć dopiero po pierwszym przesłuchaniu w charakterze podejrzanego, nie zaś bezpośrednio po zatrzymaniu. Do czasu więc wyznaczenia obrońcy z urzędu i jego pierwszego kontaktu z klientem, funkcjonariusze realizują z zatrzymanym czynności służbowe (np. przesłuchania, rozpytania).

Na problem dostępu w Polsce do adwokata zwraca uwagę CPT, podkreślając w swoim najnowszym raporcie z wizyty w 2017 r., że dostęp do prawnika stanowi podstawowe zabezpieczenie przed złym traktowaniem, a mimo tego praktyczny dostęp zatrzymanych do realizacji tego prawa nadal jest w Polsce problemem⁵. Ponadto w polskim prawie brak jest przepisów przewidujących wyznaczenie obrońcy z urzędu przed etapem postępowania

³ Raport z wizyty Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) przeprowadzonej w Polsce w dniach 5 - 17 czerwca 2013 r.

⁴ Raport z wizyty Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) przeprowadzonej w Polsce w 2017 r.

⁵ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23.

sądowego. W związku z tym osoby zatrzymane, które nie są w stanie zapłacić za usługi prawne, są faktycznie pozbawione prawa dostępu do prawnika⁶. Komitet wskazuje też, że w jego ocenie osoby zatrzymane przez Policję nadal są narażone na znaczne ryzyko niewłaściwego traktowania i polskie władze powinny zintensyfikować swoje wysiłki w tym obszarze⁷.

Ponadto zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. podejrzani, którzy nie posiadają wystarczających środków na pokrycie kosztów pomocy adwokata, mają prawo do korzystania z pomocy prawnej z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości. Pomoc prawna z urzędu powinna być przyznana bez zbędnej zwłoki i najpóźniej przed przesłuchaniem danej osoby przez Policję, inny organ ścigania lub przez organ sądowy, lub przed przeprowadzeniem konkretnych czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych⁸.

Zgodnie z Dyrektywami Parlamentu Europejskiego i Rady UE podejrzani lub oskarżeni w postępowaniu karnym mają prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony. Dostęp do adwokata powinien nastąpić bez zbędnej zwłoki: przed przesłuchaniem przez Policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy, w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych, niezwłocznie po pozbawieniu wolności, zanim podejrzani lub oskarżeni zostali wezwani do stawiennictwa przed sądem właściwym w sprawach karnych w odpowiednim czasie, zanim ww. osoby stawiają się przed tym sądem⁹.

Dzieci będące podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym, z uwagi na fakt, iż wymagają szczególnego traktowania i nie zawsze są w stanie w pełni rozumieć i śledzić postępowanie karne, powinny korzystać z pomocy adwokata z urzędu, jeśli dziecko lub podmiot odpowiedzialności rodzicielskiej nie zapewnił takiej pomocy we własnym zakresie¹⁰.

⁶ Tamże, § 25.

⁷ Tamże, § 21.

⁸ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz.U.U.E.L.2016.297.1).

⁹ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U.U.E.L.2013.294.1).

¹⁰ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z dnia z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym (Dz.U.U.E.L.2016.132.1).

Powyższy problem był już sygnalizowany Ministrowi Sprawiedliwości przez Rzecznika Praw Obywatelskich¹¹.

Jak poinformowano przedstawicieli Mechanizmu, w wizytowanym Komisariacie osoby przesłuchiwane mogą co do zasady korzystać z obrońcy z wyboru, jeśli takiego posiadają. Spotkania z adwokatem odbywają się bez obecności funkcjonariusza, w niemonitorowanym pomieszczeniu. W Komisariacie dostępny był wykaz adwokatów i radców prawnych deklarujących gotowość udzielenia oskarżonym pomocy prawnej z urzędu, którzy mają siedzibę zawodową na obszarze Sądu Rejonowego w Ząbkowicach Śląskich. W celu zwiększenia skuteczności gwarancji dostępu do obrońcy każdej osobie zatrzymanej KMPT zaleca sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej w Wałbrzychu i Okręgowej Izby Radców Prawnych w Wałbrzychu, informowanie o jej istnieniu osoby zatrzymanej i udostępnianie jej tej osobie w przypadku zgłoszenia takiej chęci.

Powyższy standard jest zgodny z rekomendacjami CPT, który zalecał sporządzenie, we współpracy z samorządem prawniczym, list prawników z urzędu, dostępnych dla osób zatrzymanych, które powinny być dostępne w każdym komisariacie Policji¹². Ponadto zgodnie z zasadami i wytycznymi ONZ w zakresie dostępu do pomocy prawnej w sprawach karnych, w celu zapewnienia szybkiego dostępu do pomocy prawnej na posterunkach Policji, zaleca się utworzenie, w porozumieniu z samorządem prawniczym, listy prawników¹³.

4.3. Sytuacja kadrowa w Policji

Zgodnie z informacją przekazaną wizytującym przez p.o. Komendanta Komisariatu Policji w Ziębicach, w dniu wizytacji w jednostce nie było wakatów do obsadzenia. Niemniej jednak uwagę przedstawicieli KMPT zwróciła tak mała liczba etatów w jednostce obejmującej swym zasięgiem kilkutysięczne miasto oraz 29 sołectw. W tym kontekście warto również zauważyć, iż w czasie wizytacji 4 funkcjonariuszy pozostawało na długoterminowych zwolnieniach lekarskich, co powoduje dodatkowe uszczuplenie zasobów ludzkich. Wizytujących poinformowano także, że z uwagi na odległość dzielącą Ziębice od Nowej Rudy, w której znajduje się najbliższe Pomieszczenie dla Osób Zatrzymanych Policji (ok. 50 km),

¹¹ Zob. Wystąpienia Generalne RPO do Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.04.2017 r. i 27.09.2018 r., KMP.570.3.2017.RK.

¹² Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 17; Raport CPT z wizyty na Słowenii, CPT/Inf (2017) 27, § 15.

¹³ Zob. Annex United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems, A. Introduction, pkt. 2; Principle 3. Legal aid for persons suspected of or charged with a criminal offence, pkt. 21. Zasady i wytyczne przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 20 grudnia 2012 r.

każdorzazowa konieczność doprowadzenia osoby zatrzymanej do PdOZ powoduje, iż przewożący ją policjanci przez kilka godzin wyłączeni są w praktyce ze służby i wykonywania zadań na obszarze miasta i gminy Ziębice. Niedobór kadry powoduje, że policjanci są dodatkowo obciążeni pracą, przemęczeni i sfrustrowani brakiem systemowych rozwiązań tej sytuacji.

KMPT jest zaniepokojony powyższą sytuacją z uwagi na zauważalną korelację pomiędzy poziomem zatrudnienia, a jakością pracy funkcjonariuszy, ich możliwościami rozwoju zawodowego i motywacją do służby. Czynniki te niewątpliwie znajdują odzwierciedlenie w stosunku policjantów do osób pozbawionych wolności. Braki kadrowe sprzyjają wypaleniu zawodowemu, przez co stwarzają ryzyko niewłaściwych zachowań.

Podkomitet ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT) wskazuje, że poziom zatrudnienia personelu miejsc detencji ma bezpośredni wpływ nie tylko na bezpieczeństwo i ochronę zarówno zatrzymanych, jak i personelu, ale również na możliwości personelu w zakresie organizacji codziennej pracy i reżimu instytucji jako całości. Odpowiedni poziom zatrudnienia zapobiega również przypadkom wypalenia wśród członków personelu i pozwala im korzystać z pełnej zdolności zawodowej, zamiast koncentrować się tylko na codziennych czynnościach¹⁴.

Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) podkreśla, że skuteczne zapobieganie torturom i innym formom niewłaściwego traktowania przez funkcjonariuszy Policji wymaga zmiany kultury policyjnej, ukierunkowanej na poszanowanie praw człowieka i reagowania funkcjonariuszy na wszelkie przypadki złego traktowania przez ich współpracowników. Przemoc wobec osób pozostających pod nadzorem Policji powinna być postrzegana jako naruszenie praw człowieka oraz niedopuszczalny brak profesjonalizmu, który ma wpływ na wizerunek całej Policji. Zmiana sposobu myślenia w Policji powinna rozpocząć się od konkurencyjnego i rygorystycznego systemu selekcji do służby oraz odpowiedniego wynagrodzenia, które stanowi ważne narzędzie do przyciągnięcia najlepszych kandydatów i utrzymania wysoce kompetentnego personelu¹⁵.

Mając na uwadze powyższe, Mechanizm zaleca Komendantowi Komendy Powiatowej Policji w Ząbkowicach Śląskich zwiększenie liczby etatów w Komisariacie Policji w Ziębicach.

¹⁴ Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (SPT). Zob. Raport SPT z wizyty w Szwecji, CAT/OP/SWE/1, § 139-140.

¹⁵ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zob. Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 69-71; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 24.

5. Obszary wymagające poprawy

5.1. Warunki bytowe

W trakcie oglądu pomieszczeń jednostki przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur zwrócili uwagę na konieczność przeprowadzenia prac remontowych, szczególnie w toaletach, ze względu na zły stan techniczny znajdujących się tam urządzeń.

Z uzyskanych informacji wynika, iż dodatkowym utrudnieniem jest brak specjalnego pomieszczenia przeznaczonego do prowadzenia przesłuchań osób zatrzymanych, co prowadzi do sytuacji, w których w tym samym pokoju służbowym przesłuchiwane są jednocześnie dwie osoby.

Uwagę wizytujących zwrócił także brak dostępności jednostki dla osób z niepełnosprawnością lub ograniczoną sprawnością ruchową. Budynek nie jest wyposażony w podjazd dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim. Należy przywołać funkcjonariusza obsługującego interesantów za pomocą dzwonka umieszczonego przy drzwiach wejściowych, należy pokonać kilka stopni, co w praktyce utrudnia lub wręcz uniemożliwia kontakt z funkcjonariuszem osobom mającym problemy z poruszaniem się.

Przedstawiciele KMPT podkreślają, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 roku przez Sejm RP *Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych* (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475), osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Nadto Polska w dniu 6 września 2012 roku ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 roku przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych *Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169). Zgodnie z jej treścią należy umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich jego sferach. Zarówno wymieniona Karta, jak i Konwencja dotyczą również osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia.

Mając na uwadze powyżej przytoczone okoliczności Mechanizm zaleca przeprowadzenie prac remontowych polepszających warunki bytowe, z uwzględnieniem w/w standardów dotyczących dostosowania placówki do potrzeb osób z ograniczoną sprawnością ruchową.

5.2. Prawo do informacji i mechanizm skargowy

Prawo do informacji stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Otrzymanie przez osobę pozbawioną wolności zrozumiałych i aktualnych informacji o istotnych kwestiach, np. przysługujących prawach, obowiązujących procedurach, sposobie składania skarg,

zwiększa poczucie bezpieczeństwa, pozwala odgrywać aktywną rolę w zabezpieczaniu własnych praw, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych, przez co pełni rolę prewencyjną w zapobieganiu przemocy.

Znaczenie prawa do informacji i możliwości składania skarg podkreślają też standardy międzynarodowe oraz rekomendacje SPT i CPT¹⁶. W sprawozdaniu z działalności w 2017 r. CPT podkreśla, że efektywnie działające mechanizmy skargowe stanowią fundamentalną gwarancję prewencji tortur. Mogą nie tylko łagodzić napięcia między osobami pozbawionymi wolności i personelem, ale także poprzez zapewnienie, że skargi są traktowane poważnie, przyczynić się do budowania pozytywnych relacji. Państwa europejskie powinny więc zapewnić bezpośredni, bezpieczny i poufny dostęp do organów rozpatrujących skargi, który będzie dostępny we wszystkich miejscach zatrzymań. CPT wskazuje też zestaw standardów, które powinny być stosowane, aby był on w pełni efektywny i spełniał swoją zapobiegawczą rolę¹⁷.

Zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE należy pisemnie pouczyć zatrzymanego, w języku dla niego zrozumiałym, o przysługujących mu prawach procesowych i przysługujących środkach zaskarżenia. Pouczenie powinno nastąpić niezwłocznie po pozbawieniu wolności¹⁸. Osoby nie władające językiem polskim powinny otrzymać tłumaczenie pisemne wszystkich dokumentów istotnych dla zapewnienia ich zdolności do wykonywania swojego prawa do obrony oraz do zagwarantowania rzetelności postępowania karnego¹⁹.

W celu zwiększenia skuteczności dostępu do zewnętrznych mechanizmów skargowych KMPT rekomenduje, by przy wejściu do Komisariatu i na jego terenie wyeksponować dane teleadresowe instytucji stojących na straży praw człowieka - Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem bezpłatnej infolinii 0 800 676 676), wybranych organizacji pozarządowych

¹⁶ Zob. Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 17 grudnia 2015 r., Reguły nr 54, 55 i 56.; Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r., Zasada 10; Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.), art. 5 ust. 2; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 67; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 43-44; Raport SPT z wizyty w Togo, CAT/OP/TGO/1, § 77-78; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 35-36; Drugi Raport Generalny CPT, CPT/Inf (92) 3, § 37; Dwunasty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2002) 12, § 44; Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, § 68-91; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 31.

¹⁷ Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, § 68-91.

¹⁸ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz.U.UE.L.2012.142.1).

¹⁹ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym (Dz.U.UE.L.2010.280.1).

(np. Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Stowarzyszenia Amnesty International), właściwej miejscowo Prokuratury, Biura Spraw Wewnętrznych Policji.

5.3. Powiadomienie o zatrzymaniu

Prawo osób pozbawionych wolności do poinformowania wybranej przez siebie osoby o zatrzymaniu i miejscu pobytu, stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Takie zawiadomienie powinno nastąpić niezwłocznie po zatrzymaniu i po każdym przeniesieniu z jednego miejsca zatrzymania do innego. Datę, godzinę i tożsamość zawiadomionej osoby należy też odnotować w dokumentacji (np. protokole zatrzymania). Osoby zatrzymane powinny też otrzymać zwrotną informację, czy wiadomość o ich zatrzymaniu została przekazana wskazanej osobie²⁰.

Delegacja ustaliła, że powyższe prawo jest respektowane w praktyce. Uprawnienie to jest jednak realizowane wyłącznie przez funkcjonariuszy Policji, niezależnie od powodu zatrzymania i charakteru czynu zabronionego, o którego popełnienie jest podejrzewana zatrzymana osoba.

W ocenie KMPT zatrzymany powinien mieć możliwość samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania (np. za pośrednictwem telefonu), zaś tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, obowiązek informacyjny powinien być realizowany przez policjanta. Nie każdy bowiem powód zatrzymania uzasadnia aż tak restrykcyjne środki ostrożności, zaś brak kontaktu z osobą bliską (szczególnie dla nieletnich lub osób zatrzymanych po raz pierwszy) może stanowić dodatkową, nieuzasadnioną dolegliwość. Ponadto możliwość osobistego kontaktu zatrzymanego z osobą bliską umożliwia jej przekazanie ewentualnych informacji o złym traktowaniu, co umożliwia podjęcie odpowiedniej interwencji.

Zgodnie z zasadami ONZ niezwłocznie po zatrzymaniu oraz po każdym przeniesieniu z jednego miejsca aresztowania lub uwięzienia do innego, osoba aresztowana lub uwięziona będzie uprawniona powiadomić, bądź też domagać się od właściwego organu powiadomienia członków jej rodziny lub innych właściwych osób według swojego wyboru, o jej zatrzymaniu, aresztowaniu lub uwięzieniu, bądź o przeniesieniu i o miejscu, w którym jest przetrzymywana²¹.

²⁰ Zob. Raporty SPT z wizyt na Ukrainie, z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 37-38 oraz CAT/OP/UKR/3, § 45-46; Raport SPT z wizyty w Mongolii, CAT/OP/MNG/1, § 45-46; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23-24; Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 66.

²¹ Zob. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r. - Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia, Zasada 16.1.

KMPT zaleca umożliwienie osobom zatrzymanym samodzielne powiadomienie wybranej osoby o fakcie zatrzymania i miejscu przetrzymywania, a tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, realizację tego prawa za pośrednictwem funkcjonariusza Policji.

5.4. Monitoring i nagrywanie przesłuchań

Komisariat Policji w Ziębicach nie jest objęty monitoringiem wizyjnym. Z otrzymanych informacji wynika także, iż przesłuchania nie są nagrywane, mimo iż procedura karna przewiduje możliwość rejestracji obrazu lub dźwięku²². Taka sytuacja w przypadkach braku obecności osoby trzeciej (np. obrońcy) stwarza ryzyko złego traktowania.

CPT kilkakrotnie podkreślał, że rejestracja przesłuchań w formie elektronicznej (audio i/lub wideo) stanowi ważną dodatkową ochronę przed złym traktowaniem osób zatrzymanych. Dlatego też zaleca systematyczne rejestrowanie takich czynności. Rejestracji powinno też podlegać wstępne rozpytanie przez oficerów operacyjnych. CPT zaleca ponadto wyposażenie komisariatów w specjalne sale przesłuchań ze sprzętem audio i / lub wideo do rejestrowania przesłuchań policyjnych²³.

Rejestracja czynności policyjnych może zapewnić kompletny i autentyczny zapis przebiegu rozmowy z zatrzymanym, znacznie ułatwiając w ten sposób zbadanie wszelkich zarzutów złego traktowania. Taki instrument służy też ochronie samych funkcjonariuszy przed bezpodstawnymi zarzutami fizycznego znęcania się lub nacisku psychologicznego. Elektroniczna rejestracja przesłuchań i rozpytań zmniejsza także możliwość, że oskarżeni fałszywie zaprzeczają, że w ogóle złożyli oświadczenia określonej treści²⁴.

Eksperti podkreślają ponadto, że rejestracja przesłuchań policyjnych umożliwia zachowanie oryginalnych dowodów komunikacji werbalnej, ogranicza skargi na nadużycia policji i może być też przydatna do celów szkoleniowych²⁵. Zmniejsza też ryzyko osłabienia dowodów z uwagi na wątpliwości, czy zeznanie lub wyjaśnienie zostało złożone dobrowolnie. Wyłączenie takich dowodów stwarza ogromne koszty dla wymiaru sprawiedliwości²⁶.

²² Zob. art. 147 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r., poz. 1987).

²³ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 16; Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 23; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 30; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf (2013) 41, § 28, pkt. 3.

²⁴ Zob. Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42, przypis 5; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 23, przypis 7.

²⁵ Zob. Seminar Report Seminar on combatting torture during police custody and pre-trial detention 22-23 March 2018 in Copenhagen, Denmark.

²⁶ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 22.

KMPT zaleca rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań. Czynność ta może być dokonywana w pomieszczeniach służbowych przy użyciu mobilnego sprzętu audio-wizualnego lub w specjalnych pokojach, wyposażonych w system rejestracji audio-wideo, przeznaczonych do przesłuchań i rozpytań.

5.5. Pojazdy służbowe

Podczas wizytacji przedstawiciele KMPT dokonali inspekcji dwóch pojazdów służbowych: oznakowanego samochodu KIA CEED (nr rejestracyjny HPB A990) oraz nieoznakowanego FIATA PUNTO (nr rejestracyjny DJA E760). Do dyspozycji funkcjonariuszy pełniących służbę w jednostce pozostaje jeszcze jeden pojazd. Obydwa samochody liczyły sobie ponad 200 tys. km przebiegu. Wizytujący zaobserwowali także zniszczoną tapicerkę w samochodzie marki FIAT PUNTO. Z udzielonych informacji wynika, iż długotrwała eksploatacja pojazdów służbowych rodzi skutek w postaci częstych usterek poszczególnych elementów. Wspomniano także o sytuacji, w której będący na służbie policjanci wracali do jednostki z oddalonej o 50 km Nowej Rudy z prędkością ok. 10 km/h, gdyż auto doznało awarii.

Mając na uwadze powyższe ustalenia warto w tym miejscu, w celach prewencyjnych i informacyjnych, przywołać standardy międzynarodowe dotyczące środków transportu służących do przewozu osób zatrzymanych.

Bez względu na powody przeniesienia osób pozbawionych wolności z miejsca zatrzymania do innego miejsca, transport powinien zawsze odbywać się w humanitarny i bezpieczny sposób. Reguły Mandeli wskazują, że *transport więźniów w środkach transportu z niedostateczną wentylacją lub oświetleniem lub w jakkolwiek inny sposób, który poddawałby ich niepotrzebnym cierpieniom fizycznym, jest zabroniony*²⁷. Osobom konwojowanym należy zapewnić odpowiednie warunki transportu, z uwzględnieniem właściwego oświetlenia, wentylacji, temperatury, przestrzeni osobistej, higieny, wyżywienia i wody pitnej, dostępu do świeżego powietrza i opieki zdrowotnej²⁸.

²⁷ Zob. Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 17 grudnia 2015 r., Reguła nr 73.

²⁸ Tamże, Reguła nr 42: *Wszyscy więźniowie będą mieli zapewnione ogólne warunki bytowe ujęte w tych regulach, w tym te związane z oświetleniem, wentylacją, temperaturą, higieną, żywieniem, wodą pitną, dostępem do otwartej przestrzeni i ćwiczeń fizycznych, higieną osobistą, opieką zdrowotną i odpowiednią przestrzenią osobistą.* Powyższa reguła ma zastosowanie również do warunków transportu. Zobacz też Raport SPT z wizyty w Nowej Zelandii, CAT/OP/NZL/1, § 112; Guidance Document on the Nelson Mandela Rules – Implementing the United Nations revised Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, OSCE ODIHR and PRI 2018, s. 40.

Transport powinien odbywać się w przystosowanych do tego celu pojazdach, z należytym uwzględnieniem wszystkich odpowiednich wymogów bezpieczeństwa w celu ochrony zatrzymanych. Liczba przetrzymywanych osób zatrzymanych nie powinna przekraczać pojemności pojazdów używanych do tego celu. Zatrzymani nie powinni stać w trakcie podróży z powodu braku miejsca do siedzenia²⁹.

Środki transportu wykorzystywane do przewozu zatrzymanych do i ze szpitala powinny uwzględniać ich stan zdrowia³⁰. Osoby chore nie powinny być transportowane razem ze zdrowymi³¹.

Standardy CPT wskazują też normę powierzchniową dla części pojazdu, w której transportowani są zatrzymani. Powinny mieć one następującą powierzchnię³²:

- w przypadku pojedynczych kabin – nie mniej niż 0,6 m². Kabiny o mniejszej powierzchni nie powinny być używane do przewozu osób, bez względu na czas transportu. Pojedyncze kabiny o powierzchni 0,6 m² można uznać za dopuszczalne w przypadku krótkich podróży, jednakże kabiny używane do dłuższych odległości powinny być znacznie większe;
- w przypadku przedziałów lub kabin przeznaczonych do przewozu więcej niż jednego osadzonego na krótkie odległości - nie mniej niż 0,4 m² powierzchni na osobę, a najlepiej więcej. W przypadku dłuższych podróży, przedziały powinny oferować co najmniej 0,6 m² przestrzeni osobistej.

Wszystkie pojazdy transportowe powinny być czyste, wystarczająco oświetlone i wentylowane oraz odpowiednio ogrzewane³³.

Powinny być też wyposażone w odpowiednie urządzenia zabezpieczające, np. pasy bezpieczeństwa. Ich brak stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa konwojowanych osób, w szczególności, gdy przebywają one w kajdankach (i to nie tylko w razie wypadku, ale także w sytuacji nieoczekiwanego hamowania)³⁴.

²⁹ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 2. Safety measures. Zobacz także Raporty SPT z wizyt w Brazylii: CAT/OP/BRA/1, § 83 i 127; CAT/OP/BRA/3, § 16.

³⁰ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 4. Health issues.

³¹ Zob. Raport SPT z wizyty w Rumunii, CAT/OP/ROU/1, § 110; Raport CPT z wizyty w Hiszpanii, CPT/Inf (96) 9 [Part 1], § 150.

³² Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 1. Material conditions.

³³ Tamże. Zobacz także Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 87-90; Raport SPT z wizyty w Rumunii, CAT/OP/ROU/1, § 108-110.

³⁴ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 2. Safety measures. Zobacz także Raport CPT z wizyty w Holandii, CPT (2016) 62, § 29; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2011) 20, § 80; Raport CPT z wizyty na Andorze, CPT/Inf (2012) 28, § 25.

Pojazdy transportowe powinny być wyposażone w środki umożliwiające zatrzymanym komunikację z konwojującym personelem³⁵.

Kierując się względami bezpieczeństwa zarówno funkcjonariuszy, jak i osób pozbawionych wolności, KMPT zaleca Komendantowi Komendy Powiatowej Policji w Ząbkowicach Śląskich wymianę wyeksploatowanych pojazdów służbowych, będących w posiadaniu Komisariatu w Ziębicach, na w pełni sprawne technicznie.

5.6. Personel

Z informacji p.o. Komendanta Komisariatu Policji w Ziębicach wynika, iż w 2019 r. policjanci pełniący służbę w jednostce przeszli m.in. następujące szkolenia:

- Pierwsza pomoc - ratownik medyczny.
- Zajęcia teoretyczne - doskonalenie zawodowe w zakresie konwojów i doprowadzeń.
- Kurs specjalistyczny dla dzielnicowych.
- Szkolenie w zakresie bezpieczeństwa i ochrony danych.
- Szkolenie w zakresie ochrony danych osobowych.
- Szkolenie strzeleckie.

KMPT widzi potrzebę merytorycznego wsparcia funkcjonariuszy i zaleca, by do programów szkoleń i kursów policyjnych włączyć zagadnienia związane z: Protokołem Stambulskim, komunikacją interpersonalną, sposobami radzenia sobie ze stresem oraz przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu.

W ocenie KMPT odpowiednio dobrany i wyszkolony personel policyjny jest w stanie prawidłowo wykonywać swoje obowiązki, bez uciekania się do przemocy. Stanowi też skuteczną gwarancję chroniącą osoby pozbawione wolności przed torturami. Dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu oraz możliwości kontaktu z zatrzymanymi, ma możliwość bieżącego monitorowania ich zachowania i wyłapywania niepokojących sygnałów, świadczących o złym traktowaniu. Zgodnie z regułą 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113), *personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka,*

³⁵ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 2 Safety measures. Zobacz także Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53.

pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka.

W ocenie SPT szkolenie personelu powinno mieć charakter prewencyjny i obejmować funkcjonariuszy na wszystkich poziomach. Powinno mieć charakter przekrojowy, zawierając zasady i standardy w zakresie ochrony praw człowieka, ukierunkowane na zapobieganie torturom i innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu.

Na kwestie odpowiedniego doboru i kwalifikacji personelu, odpowiedzialnego za opiekę nad osobami w miejscach detencji, zwraca też uwagę CPT podkreślając, że: *Cały personel, łącznie z osobami wykonującymi wyłącznie obowiązki w zakresie dozoru, powinien przechodzić profesjonalne szkolenie, zarówno w czasie przyjęcia do pracy, jaki i w jej trakcie, a także otrzymywać odpowiednie wsparcie z zewnątrz oraz nadzór w wykonywaniu ich obowiązków*³⁶. Podczas ostatniej wizyty w Polsce w 2017 r. CPT podkreślił także, że należy dążyć do przeszkolenia personelu w zakresie rozwiązywania konfliktów oraz stosowania strategii i technik deeskalacji konfliktu na różnych poziomach komunikacji³⁷.

Szkolenia w wymienionym wyżej zakresie mają wartość prewencyjną i edukacyjną. Wspomniane szkolenia, zawierające w treści zasady i standardy w zakresie ochrony praw człowieka i znajomość podstaw pozytywnych oddziaływań psychologicznych, ukierunkowane są na zapobieganie torturom i innym formom przemocy i niewłaściwego traktowania.

6. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

I. Komendantowi Komisariatu Policji w Ziębicach:

1. poddawanie wszystkich zatrzymanych badaniom medycznym;
2. rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań poprzez użycie mobilnego sprzętu audio-wizualnego lub w specjalnych pokojach, wyposażonych w system rejestracji audio-wideo, przeznaczonych do przesłuchań i rozpytań;
3. sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej w Wałbrzychu i Okręgowej Izby Radców

³⁶ Zob. Dziewiąty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (99) 12, § 33.

³⁷ Raport dostępny na stronie: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-report-on-pola-1>

Prawnych w Wałbrzychu, informowanie o jej istnieniu osoby zatrzymanej i udostępnianie;

4. przeprowadzenie prac remontowych polepszających warunki bytowe, z uwzględnieniem standardów dotyczących dostosowania placówki do potrzeb osób z ograniczoną sprawnością ruchową;
5. wyeksponowanie w widocznym miejscu przy wejściu do Komisariatu oraz na jego terenie danych teleadresowych: instytucji stojących na straży praw człowieka - Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem bezpłatnej infolinii 0 800 676 676), wybranych organizacji pozarządowych (np. Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Stowarzyszenia Amnesty International), właściwej miejscowo Prokuratury, Biura Spraw Wewnętrznych Policji;
6. włączenie do programów szkoleń i kursów policyjnych włączyć zagadnienia związane z: Protokołem Stambulskim, komunikacją interpersonalną, sposobami radzenia sobie ze stresem oraz przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu.

II. Komendantowi Komendy Powiatowej Policji w Ząbkowicach Śląskich:

1. podjęcie działań w kierunku zwiększenia liczby etatów w Komisariacie Policji w Ziębicach;
2. zapewnienie środków finansowych na realizację powyższych zaleceń, wymagających nakładów finansowych, w szczególności zabezpieczenie środków finansowych na polepszenie warunków materialnych.